

Katowice, 27.12.2022 r.

Dr hab. Tomasz Huk, prof. UŚ
Instytut Pedagogiki
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym Pana dra Łukasza Tomczyka w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika

Dostarczony do recenzji materiał źródłowy Pana dra Łukasza Tomczyka został przeze mnie przeanalizowany na potrzeby postępowania habilitacyjnego. Podstawą oceny dorobku naukowego Habilitanta były następujące dokumenty: autoreferat, wykaz osiągnięć naukowych, kopie dyplomów, potwierdzenia dodatkowej działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej, potwierdzenia doskonalenia zawodowego, otrzymanych nagród, wyróżnień i stypendiów, wykaz opublikowanych monografii, wykaz opublikowanych rozdziałów w monografiach naukowych, informacja o członkostwie w redakcjach naukowych, wykaz osiągnięć projektowych, informacja o wystąpieniach na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, informacja o udziale w komitetach organizacyjnych i naukowych konferencji, potwierdzenia uczestnictwa w pracach zespołów badawczych, potwierdzenie członkostwa w organizacjach naukowych, potwierdzenia i informacja o odbytych stażach, informacja o recenzowanych pracach, wykonanych ekspertyzach oraz o uczestnictwie w zespołach oceniających wnioski o finansowanie badań, informacja o uczestnictwie w programach międzynarodowych, informacja o współpracy z sektorem gospodarczo-społecznym. W dokumentacji znajduje się również monografia stanowiąca osiągnięcie naukowe.

Tytuł osiągnięcia: *Skala i mechanizmy piractwa cyfrowego wśród czeskich i polskich adolescentów w perspektywie paradygmatu ryzyka pedagogiki mediów.* Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2021.

1. Sylwetka naukowa Kandydata do stopnia doktora habilitowanego

Pan dr Łukasz Tomczyk stopień magistra pedagogiki (specjalność zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne) uzyskał w 2008 roku na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W 2009 roku uzyskał tytuł zawodowy inżyniera na kierunku informatyka w zakresie e-biznesu na Wydziale Techniki i Informatyki Śląskiej Wyższej Szkoły Zarządzania im. Gen. Jerzego Ziętka w Katowicach. W 2014 roku uzyskał stopień doktora filozofii na podstawie pracy „Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií” (Uczenie się i nauczanie seniorów w obszarze nowych mediów) na Uniwersytecie Karola w Pradze (Czechy). Z kolei w 2017 roku Pan dr Łukasz Tomczyk uzyskał stopień doktora nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika na podstawie pracy pt. „Siły społeczne w procesie włączania cyfrowego osób starszych (na przykładzie projektu >>Polska Cyfrowa<<)” na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. W 2009 roku rozpoczął pracę w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Oświęcimiu, w 2015 roku w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie, w 2021 roku w Uniwersytecie w Maceracie we Włoszech. Aktualnie Habilitant pracuje na stanowisku adiunkta w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Przedstawiona do oceny monografia autorstwa Pana dra Łukasza Tomczyka *Skala i mechanizmy piractwa cyfrowego wśród czeskich i polskich adolescentów w perspektywie paradygmatu ryzyka pedagogiki mediów*, liczy 371 stron i obejmuje: Wstęp, sześć następujących po sobie rozdziałów (Młodzież online, Piractwo komputerowe – stanowiska definicyjne, przegląd badań oraz teorii, Ochrona własności intelektualnej jako jedno z wyzwań współczesnej pedagogiki mediów, Metodologia badań, Wyniki badań, Implikacje dla praktyki pedagogicznej), Zakończenie, Załącznik, Bibliografia. Dostarczona do recenzji praca mieści się w przestrzeni badawczej pedagogiki medialnej, opisując nie w pełni odkryty wycinek rzeczywistości czeskich i polskich adolescentów dotyczący piractwa cyfrowego. Współcześnie jest to problem bardzo ważny ze względu na kilka aspektów. Pierwszy z nich wynika z coraz większego związku człowieka ze światem online, w którym wielość i różnorodność aplikacji cyfrowych umożliwia prowadzenie ludziom działalności edukacyjnej, społecznej, finansowej czy zawodowej. Drugi aspekt dotyczy przestrzeni - świata online, w którym każdy może być twórcą dzieł tekstowych, obrazowych, dźwiękowych, filmowych, programów komputerowych chronionych prawem autorskim. Trzeci aspekt związany jest z obowiązującym prawem

i kulturą wykorzystania cyfrowych dzieł. Łatwy do nich dostęp nie przesądza o łatwości ich tworzenia oraz nie ponoszenia nakładów finansowych w procesie ich produkcji. Jest zatem wyzwaniem edukacyjnym poszerzenie zasobów pedagogiki o wyniki badań, refleksje i praktyczne postulaty dotyczące piractwa cyfrowego, które przedstawił w książce Pan dr Łukasz Tomczyk.

Rozdział pierwszy stanowi element rozważań teoretycznych, które umożliwiają czytelnikowi zrozumienie części badawczej monografii nawiązującej do intensywnie zmieniającego się świata mediów cyfrowych. W tym rozdziale Autor zwrócił uwagę na niehomogeniczność grupy adolescentów w perspektywie użytkowania nowych mediów w kontekście szans i zagrożeń. Opisane zostały tu badania dotyczące pozytywnego wykorzystania nowych mediów przez młodzież. Autor zwraca uwagę, że są one rzadziej prowadzone w porównaniu z badaniami dotyczącymi zagrożeń w cyberprzestrzeni. W kolejnym podrozdziale Pan dr Łukasz Tomczyk przeprowadza pogłębioną analizę zjawisk ryzykownych, które często współistnieją z problematycznym wykorzystaniem Internetu (PUI). Skupiają się one na: - korzystaniu przez dzieci i młodzież z treści demoralizujących, - sekstingu, - mowie nienawiści, - FOMO (lęk przed pominięciem z ang. *fear of missing out*), cyberprzemocy. Autor potwierdził, że zdefiniowane problemy dotyczące pozytywnych i negatywnych rezultatów wykorzystania mediów cyfrowych niejednokrotnie były przedmiotem dociekań naukowych prowadzonych na płaszczyźnie pedagogiki medialnej. Zestawiając zjawiska pozytywne i negatywne związane z wykorzystaniem mediów cyfrowych, a zatem wskazując na swoistą polaryzację opisywanego aspektu, Pan dr Łukasz Tomczyk na podstawie przeprowadzonej dyskusji uzasadnił i osadził swoje badania w paradygmacie ryzyka.

W rozdziale drugim omówiony został przez Autora problem nieostrej definicji piractwa cyfrowego w odniesieniu do doświadczeń i aktów prawnych obowiązujących m.in. w Polsce, Republice Czeskiej, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Niemczech, Finlandii, Austrii. Kolejny opisywany problem dotyczy odpowiedzialności adolescentów w zakresie działań dotyczących piractwa cyfrowego. Pan dr Łukasz Tomczyk wskazuje tutaj, że „kwestia braku świadomości nie jest w żaden sposób czynnikiem chroniącym przed cywilną odpowiedzialnością za piractwo ...” (s. 48). Habilitant wskazuje, że różna interpretacja piractwa cyfrowego generuje nowe zjawiska, takie jak np. copyright trolling (wezwanie do zapłaty za naruszenie praw autorskich s. 50). W rozdziale przedstawiono czytelne zestawienia tabelaryczne takie jak: „Wskaźnik piractwa komputerowego w wybranych regionach świata w latach 2005-2009” (s. 53), „Średni poziom użytkowania nielicencjonowanego

oprogramowania w poszczególnych regionach” (s. 54), „Skala zjawiska piractwa wśród adolescentów w 2017 r.” (s. 58), „Podział użytkowników pozyskujących treści z Internetu według legalności odwiedzanych przez nich serwisów w Polsce – dane z 2017 r.” (s. 60). Chciałbym tu podkreślić, że wybór problematyki badań przez Pana dra Łukasza Tomczyka jest aktualny i ważny społecznie, szczególnie w rzeczywistości adolescentów, w której (odnoszę wrażenie) piractwo cyfrowe jest często bagatelizowane.

W kolejnych podrozdziałach Pan dr Łukasz Tomczyk przeprowadził przegląd badań ilościowych i jakościowych oraz zjawisk, które współtowarzyszą piractwu cyfrowemu. W podrozdziale 2.3 Habilitant zaprezentował badania w odniesieniu do takich zmiennych i zjawisk, jak: motywacja, moralność, normy społeczne, kontrola rodzicielska, religijność, zmienne socjodemograficzne, konwergencja mediów, kultura, polityka, zagrożenia techniczne. Przeprowadzona analiza jest bardzo ciekawa i wartościowa poznawczo. Szkoda, że przy tej okazji Habilitant nie pokusił się o pogłębioną dyskusję pedagogiczną po każdym z prezentowanych obszarów badawczych oraz o dokonanie podsumowania zaprezentowanych badań, które mogłoby być wyrażone również w zestawieniu tabelarycznym.

W dalszej części pracy Pan dr Łukasz Tomczyk przedstawił teorie wyjaśniające zachowania ryzykowne młodzieży w obszarze naruszenia własności intelektualnej. Większość wybranych teorii dotyczy interakcji społecznych związanych z obszarem zainteresowań pedagogiki, co podkreślił Habilitant, jednocześnie wskazując, że dla pełniejszego obrazu ram teoretycznych odwołuje się również do teorii ekonomicznych, prawnych czy tych związanych z kryminologią. A zatem część teoretyczna opisuje: teorię rozwoju moralnego Kohlberga, teorię anomii, teorię społecznego uczenia się, strategię neutralizacji, teorie związane z podejmowaniem decyzji, interakcjonizm symboliczny, teorie stygmatyzacji, teoria norm społecznych Berkowitza i Perkinsa, teoria zróżnicowanych powiązań, teoria kontroli Hirscha, teoria zrównoważonego rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Zaprezentowane przez Habilitanta teorie, które w ciekawy sposób zostały zestawione w układzie tabelarycznym, stały się fundamentem do projektowania procesu badawczego w tym narzędzi badawczych.

Ostatni rozdział teoretyczny dotyczy ochrony własności intelektualnej w kontekście wyzwań pedagogiki mediów. Pan dr Łukasz Tomczyk wskazuje tu na ważny aspekt socjalizacji i wychowania podkreślając, że nie zawsze rodzice mają wpływ na zachowania ryzykowne podejmowane przez dzieci i młodzież, co ma swój związek ze specyfiką rozwoju psychofizycznego, zmianami społecznymi i kulturowymi. Akcentuje tutaj wagę norm i nawyków, które w procesie wychowania medialnego i socjalizacji stanowią ważną zmienną

pośredniczącą. W rozdziale tym szczegółowo wyjaśnił pojęcie wychowania, w tym również wychowania medialnego, wychowania do mediów w rodzinie. Szczegółowo opisał kompetencje cyfrowe, które poza aspektem technologicznym rozpatrywane są w kontekście zdrowia, diety, rozwoju seksualnego. Habilitant trafnie nawiązuje do:

- Zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych uczenia się przez całe życie, gdzie kompetencje informatyczne bezpośrednio nawiązują do opisywanych kompetencji cyfrowych,
- ram teoretycznych JISC Digital Capacity Framework, w których zwraca się uwagę nie tylko na aspekt dotyczący umiejętności obsługi urządzeń cyfrowych, ale również na aspekt dotyczący rozwoju kompetencji miękkich,
- aspektu użyteczności kompetencji cyfrowych przedstawionego przez Centrum Cyfrowe,
- zaproponowanego przez Polskie Towarzystwo Edukacji Medialnej podziału kompetencji cyfrowych na te profesjonalne i osobiste (s. 141-143).
Ponieważ nawiązania do kompetencji cyfrowych znajdują się w znacznej części pracy, Autor w tym miejscu Autor mógłby dokonać głębszej analizy pojęcia „kompetencji” z perspektywy nauk społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem pedagogiki.

W następnej części podrozdziału Pan dr Łukasz Tomczyk przedstawił wybrane wyniki badań dotyczące działań edukacyjnych ukierunkowanych tematycznie na piractwo cyfrowe. Autor wyróżnił tu podejście idealistyczne nastolatków, przekonania moralne, świadomość nastolatków. W konkluzjach zwrócił uwagę na działania profilaktyczne i prewencyjne związane z piractwem komputerowym, które stale należy poddawać dalszym pogłębionym badaniom.

Podsumowując, uważam, że część teoretyczna nie jest tylko wprowadzeniem do dyskusji pedagogicznej na temat piractwa cyfrowego wśród adolescentów ale również w logiczny sposób porządkuje i definiuje ważne pojęcia wykorzystane w przedstawionych przez Pana dra Łukasza Tomczyka badaniach. Zaprezentowane rozważania związane z dotychczasową wiedzą na temat piractwa cyfrowego wśród adolescentów uświadamiają czytelnikowi o ich ważności, a jednocześnie potwierdzają słuszność prowadzonej działalności badawczej. Rozdział ten zawiera szereg trafnych oraz autorskich przemyśleń.

Na podstawie przedstawionych założeń teoretycznych Autor w rozdziale czwartym opisał metodologię badań, na którą składa się pięć podrozdziałów dotyczących celów

i problemów badawczych, metod, technik i narzędzi badawczych, organizacji, przebiegu oraz etyki badań, charakterystyki i doboru próby badawczej, ograniczeń i wyzwań metodologicznych. W nawiązaniu do czytelnie i precyzyjnie zarysowanych celów badań sformułowany zostały następujący główny problem badawczy i problemy szczegółowe:

Jaka jest skala zjawiska piractwa cyfrowego wśród czeskich i polskich adolescentów oraz jaki jest związek piractwa cyfrowego z wybranymi czynnikami indywidualnymi i środowiskowymi?

Problemy szczegółowe:

1. Jaka jest skala zjawiska pobierania różnych rodzajów plików w sposób piracki?
2. Jaka jest skala zjawiska nieautoryzowanego udostępniania cyfrowych utworów chronionych prawem własności intelektualnej w zależności od kategorii plików?
3. Jakie jest współwystępowanie pomiędzy pobieraniem a udostępnianiem plików w sposób nieautoryzowany?
4. Jakie postawy dotyczące normatywności dominują wśród adolescentów?
5. Jakie strategie neutralizacyjne związane z piractwem są stosowane najczęściej przez młodzież?
6. W jakim zakresie piractwo jest powiązane z potrzebami adolescentów?
7. W jakim zakresie nieautoryzowany obieg plików pozostaje w relacji z zachowaniami pirackimi występującymi w ramach działań rówieśniczych?
8. W jaki sposób adolescenti różnicują kradzież online i offline?
9. Jaka jest wiedza rodziców na temat działań pirackich adolescentów?
10. Jakie działania wychowawcze prowadzone są najczęściej przez rodziców w celu minimalizacji piractwa cyfrowego?
11. Jaka jest zależność pomiędzy pobieraniem i udostępnianiem pirackich plików a:
  - a) konstruktywnym użytkowaniem Internetu,
  - b) podejmowaniem zachowań ryzykownych w przestrzeni offline,
  - c) normatywnością internetową,
  - d) neutralizacjami,
  - e) problematycznym użytkowaniem Internetu (często definiowanym jako uzależnienie od Internetu),
  - f) różnicowaniem kradzieży offline i online,
  - g) aktywnością użytkownika usług internetowych,
  - h) partycypacją w działaniach kulturalnych,
  - i) oddziaływaniem środowiska rówieśniczego w obszarze piractwa,

- j) wiedzą i kontrolą rodzicielską na temat zachowań ryzykownych online i offline.
12. Które z czynników zastosowanych w modelu badawczym są istotne dla predykcji nieautoryzowanego pobierania i udostępniania plików?
13. Jakie są różnice w zakresie analizowanych zmiennych między polskimi a czeskimi respondentami?
14. Jakie zmienne socjodemograficzne różnicują zjawisko piractwa wśród adolescentów?
(s. 155 i n.)

Odnosząc się do postawionych problemów badawczych należy zwrócić uwagę, że głównym problem badawczy składa się w rzeczywistości z dwóch pytań, a zatem z dwóch związanych ze sobą problemów, gdzie jeden z nich dotyczy skali zjawiska piractwa cyfrowego, a drugi związku piractwa cyfrowego z wybranymi czynnikami indywidualnymi i środowiskowymi. Ponadto odnoszę wrażenie, że Autor użył nie całkiem trafnego sformułowania w odniesieniu do problemów szczegółowych, które zdaniem Pana dra Łukasza Tomczyka są „uzupełnieniem problemu głównego”. A przecież problemy szczegółowe nadają sensu empirycznemu założeniom teoretycznym. Stanisław Palka wspomina, że wynikają one z problemu głównego, że są „drogowskazem wyznaczającym kierunki postępowania w toku stosowania poszczególnych metod”¹. Z kolei zdaniem Stefana Nowaka „udzielenie odpowiedzi na pytanie bardziej ogólne w zhierarchizowanym systemie pytań, [wymaga udzielenia wcześniejszych] odpowiedzi na pytania bardziej szczegółowe”². Podobnie twierdzi Albert W. Maszke, twierdząc, że „problem główny wymaga dekompozycji na problemy szczegółowe”³, a zatem nie są one uzupełnieniem. Pomimo uwag dotyczących jedynie koncepcji sformułowania problemów badawczych, intencje Autora są czytelne i rzetelnie przedstawione w modelu badawczym (s. 157).

Badania ilościowe zostały zrealizowane przy wykorzystaniu anonimowej ankiety adresowanej do adolescentów z Czech i Polski, która składa się z wielu różnych narzędzi zaadaptowanych przez Pana dra Łukasza Tomczyka w odniesieniu do zmiennych wynikających z postawionych wcześniej problemów badawczych. Procedura i właściwości narzędzia, np. te dotyczące spójności wewnętrznej zostały szczegółowo opisane, przekonując o przydatności zastosowanego rozwiązania. Zakres pytań znajdujących się w ankiecie dotyczy: - doświadczeń

---

¹ S. Palka, *Metodologia. Badania. Praktyka pedagogiczna*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006, s. 17 i 18.

² S. Nowak, *Metodologia Badań Społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 30.

³ A. W. Maszke, *Tok przygotowania badań*. W: red. S. Palka, *Podstawy metodologii badań w pedagogice*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Gdańsk 2010, s. 60

z czynnościami wykonywanymi przez Internet; - stosunku do trudnych lub niebezpiecznych zadań; - opinii na temat działań podejmowanych przez użytkowników Internetu; - opinii na temat piractwa cyfrowego; - częstotliwości pobierania w sposób „piracki” muzyki, filmów, oprogramowania, gier, czasopism lub książek z Internetu; częstotliwości umieszczania w Internecie płatnych, chronionych prawem autorskim plików z muzyką, z filmami, z programami, z grami, z czasopismami lub książkami; - doświadczeń związanych z czynnościami wykonywanymi przez Internet; - oceny piractwa cyfrowego; - posiadanych przez respondentów oryginalnych płyt CD; - przeczytanych książek w tym legalnie zakupionych e-booków; - częstotliwości chodzenia do kina, na koncert, do dyskoteki; - zachowań ryzykownych respondenta oraz opinii na temat wiedzy rodziców o podejmowanych przez respondenta zachowaniach ryzykownych; - kontroli rodzicielskiej; - określenia miejsca zamieszkania, płci, województwa, domowników, poziomu finansowego rodziny, roku urodzenia, oceny z zachowania, oceny z informatyki, rodzaju szkoły, średniej ocen.

Zaprezentowane narzędzie, które jest bardzo obszerne sprawia wrażenie „nużącego” dla adolescentów. Jestem jednak świadomy, że sformułowane problemy badawcze wymagały wnikliwej operacjonalizacji, tak aby Badacz mógł uzyskać jak najwięcej informacji na temat badanego zjawiska. Zaprojektowane i wykorzystane narzędzie jest interesujące i może stanowić źródło inspiracji dla wielu badaczy zajmujących się opisywaną przez Habilitanta problematyką.

Pan dr Łukasz Tomczyk rzetelnie określił próbę badawczą, przeprowadzając badania na próbie liczącej 1564 adolescentów, w tym 1033 pochodziło z Polski, a 531 z Republiki Czeskiej. Operat losowania został właściwie określony na podstawie danych danego państwa. Autor zwraca uwagę na trudności i ograniczenia badań komparatystycznych, starając się z powodzeniem zachować reprezentatywność próby badawczej.

Wyniki badań własnych są uporządkowane i dobrze usystematyzowane. Pan dr Łukasz Tomczyk w kolejnych podrozdziałach w sposób logiczny i przemyślany zaprezentował skalę każdego rodzaju piractwa. W podrozdziale 5.1 wyniki te dotyczą pobierania w sposób nieautoryzowany muzyki, filmów, oprogramowania, gier, czasopism i e-boków. W podrozdziale 5.2. wyniki dotyczą udostępniania treści cyfrowych chronionych prawem własności intelektualnej ze szczególnym uwzględnieniem muzyki, filmów, oprogramowania, gier, czasopism i e-booków. Konkludując (podrozdział 5.3.) Autor wskazuje, że wyniki dotyczące pobierania oraz udostępniania pirackich kopii są niehomogeniczne, a zatem różnią się od siebie w aspektach: „skali zjawiska, częstotliwości pobierania i udostępniania (...), odpowiedzialności prawnej, sposobów postępowania, popularności poszczególnych kanałów

dystrybucji” (s. 211). W rezultacie pojawiły się nowe pytania o zależności, które Badacz słusznie zweryfikował testem nieparametrycznym ze względu na niewystępowanie rozkładu normalnego. Na podstawie wykorzystanej statystyki Autor wysnuł wnioski, gdzie wzmożona aktywność w jednym obszarze piractwa powoduje również o wiele większą częstotliwość w innym obszarze” (s. 211). W podrozdziale 5.4 dotyczącym normatywności dowiadujemy się, że badani adolescenty deklarują negatywne nastawienie do norm związanych z piractwem, natomiast w podrozdziale 5.5 dotyczącym społecznego wymiaru piractwa, Autor podkreślił, że polscy badani byli mniej liberalni od czeskich respondentów w opiniach na temat piractwa. W kolejnym podrozdziale opisane zostały „neutralizacje [czyli] popularne techniki uzasadniające istnienie piractwa” (s. 227), gdzie przeprowadzone analizy wskazują, że badani adolescenty nie usprawiedliwiają swojej działalności w zakresie piractwa popularnymi strategiami. Ponadto przedstawione analizy (podrozdział 5.7) wskazują, że związek między celami osobistymi respondentów, a działaniami pirackimi jest nieistotny statystycznie dla wybranych form udostępniania plików – co również stanowi ważny wniosek dla praktyki edukacyjnej oraz rozważań teoretycznych. Następnie na podstawie przeprowadzonych analiz Autor wskazuje, że: - w Czechach i Polsce widoczna jest ta sama zależność między płcią, a piractwem cyfrowym rozpatrywanym w aspekcie rówieśniczym (podrozdział 5.8, s. 248); - badani adolescenty uważają działania piractwa cyfrowego za mniej przestępcze w porównaniu z kradzieżą w sklepie (podrozdział 5.9, s. 255); - intensywne pobieranie plików pirackich nie zawsze związane jest z informowaniem o tym fakcie rodziców, którzy takie informacje mogli uzyskiwać z innych źródeł (podrozdział 5.10, s. 270); - w przypadku adolescentów restrykcyjne działania rodziców, nie są skuteczne w zapobieganiu cyfrowemu piractwu (podrozdział 5.11, s. 280);

W zakresie predykcji zmiennej „pobieranie plików” Pan dr Łukasz Tomczyk wykorzystując wieloczynnikową analizę regresji wyłonił wspólne dla czeskich i polskich adolescentów faktory (normatywność w Internecie, społeczne aspekty piractwa oraz zachowania ryzykowne offline), które mogą być kluczowe w zakresie projektowania działań profilaktycznych (podrozdział 5.12, s. 288). Natomiast w zakresie predykcji zmiennej „udostępnianie plików” wspólne faktory to społeczne aspekty piractwa, występowanie zachowań ryzykownych, kontrola rodzicielska oraz przekonania normatywne odnoszące się do Internetu (podrozdział 5.13, s. 292). Czytelność podrozdziału umożliwia skonstruowanie, wspólnych dla zmiennych „pobieranie i udostępnianie pirackich plików”, programów edukacyjnych w opisywanym zakresie.

Obok wymiaru teoretycznego i badawczego monografia ma również wartość praktyczną wyeksponowaną w ostatnim rozdziale. Pan dr Łukasz Tomczyk na podstawie przeprowadzonych badań, założeń teoretycznych i metodycznych sformułował praktyczne postulaty dotyczące osób intencjonalnie i pośrednio modelujących bezpieczeństwo cyfrowe. Zaproponowane działania dla adolescentów, rodziców, szkoły i uczelni są niezwykle cennymi implikacjami dla praktyki pedagogicznej. Sformułowane kierunki obejmują między innymi: podniesienie poziomu kompetencji cyfrowych adolescentów oraz ich rodziców, uwzględnienie potencjału edukacji rówieśniczej, wyodrębnienie w Republice Czeskiej przedmiotu, który poświęcony byłoby kompetencjom cyfrowym, aktualizacja kursów akademickich związanych z zastosowaniem mediów w edukacji. Do monografii załączono wykorzystane narzędzie badawcze, które jak już wcześniej wspomniałem stanowi inspirację do kolejnych projektowanych badań w zakresie piractwa komputerowego. Bibliografia w przedstawionej do oceny monografii składa się z 662 aktualnych pozycji. Źródła te są w dużej części źródła anglojęzyczne. Stwierdzam, że rozprawa habilitacyjna odpowiada wymaganiom stawianym przez Ustawę.

3. Ocena pozostałych osiągnięć naukowych

Pan dr Łukasz Tomczyk jest aktywnym i bardzo twórczym naukowcem. W Jego dorobku podoktorskim odnajdziemy trzy monografie. Pierwsza z nich, pt. *Wolontariusze i seniorzy w programie Polski Cyfrowej Równych Szans. O siłach społecznych w procesie minimalizacji wykluczenia cyfrowego w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2018, składa się ze Wstępu, siedmiu rozdziałów, Podsumowania, Bibliografii, Spisu tabel i rysunków i schematów. W publikacji Autor opisuje: - środowiskowe uwarunkowania działań edukacyjnych; - zaangażowanie społeczne z uwzględnieniem działalności wolontariackiej; - wykluczenie cyfrowe w powiązaniu z wykluczeniem społecznym; - miejsce osób starszych (seniorów) w systemie edukacji pozaformalnej; - zaprojektowane założenia przeprowadzonych badań; - działania wolontariackie, w tym misję i rolę liderów tychże działań; - środowisko lokalne w działaniach projektu „Latarnicy Polski Cyfrowej”. W ostatnim rozdziale znajdują się rozwiązania praktyczne związane z wynikami badań.

Druga, współautorska monografia pt.: *Polskie badanie EU Kids Online 2018. Najważniejsze wyniki i wnioski*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2019 (współautorzy

J. Pyżalski, A. Zdrodowska, K. Abramczuk), składa się z dwunastu rozdziałów. Należy dodać, że w publikacji pięć rozdziałów jest autorstwa Pana dra Łukasza Tomczyka. Świadczy to o dużym zaangażowaniu Badacza w opracowanie monografii. Autorskie rozdziały dotyczą: aktywności młodych ludzi w Internecie, środowiska rówieśniczego, Problematicznego Użytkowania Internetu (PUI), mowy nienawiści w Internecie oraz zjawiska sekstingu. Podsumowanie i wnioski zostały sformułowane przez wszystkich Autorów publikacji. Warto podkreślić, że opisywana publikacja jest częścią szeroko zakrojonych badań kwestionariuszowych prowadzonych w krajach Unii Europejskiej. Dostęp do publikacji jest otwarty.

Trzecia również współautorska monografia, pt. *Bezpieczeństwo cyfrowe dzieci i młodzieży w perspektywie pedagogiki mediów*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2019 (współautorka K. Potyrała), składa się ze wstępu, dwunastu rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii. W rozdziałach poruszona została problematyka: - wychowania medialnego z perspektywy rodziców, pornografii i sekstingu w tym przyczyn i skutków tychże zjawisk, - seksualizacji przestrzeni medialnej, - odporności w cyfrowym świecie, - ukrytej części Internetu, - piractwa, - patologicznego wykorzystania gier komputerowych, - hazardu internetowego, - wizerunku w Internecie, - ochrony przed narażeniem na szkodliwe treści, - reklamy w Internecie. Niestety nie jest możliwe wyróżnienie w publikacji autorskich rozdziałów Pana dra Łukasza Tomczyka.

Wskazane przez Pana dra Łukasza Tomczyka monografie otrzymały po dwie recenzje sporządzone przez samodzielnych pracowników naukowych. Opublikowane książki są wyrazem pracowitości i dużego zaangażowania naukowego Habilitanta w problemy dotyczące funkcjonowania człowieka w dwóch przenikających się światach on i offline. Udzielenie odpowiedzi na postawione problemy badawcze, często wyrażone w postaci implikacji dla praktyki pedagogicznej, jest wyrazem dojrzałości naukowej Pana dra Łukasza Tomczyka, w tym chęci udoskonalenia życia człowieka funkcjonującego w dwóch symbiotycznych światach.

Poza monografiami, po uzyskaniu stopnia doktora nauk społecznych Habilitant opublikował 43 rozdziały w monografiach naukowych. Warto nadmienić, że zdecydowana większość są to rozdziały anglojęzyczne związane z problematyką pedagogiki medialnej. Dotyczą one, m.in.: kompetencji cyfrowych nauczycieli, wykorzystania smartfonów, cyfrowych zasobów oraz innowacyjnych multimediów, cyberbullyingu, e-learningu, piractwa cyfrowego, FOMO – lęk przed tym co nas omija, cyfrowego storytellingu, zachowań ryzykownych, reklam na stronach internetowych adresowanych do młodych użytkowników,

gamifikacji. Wybrany przez Pana dra Łukasza Tomczyka kierunek badań, który prezentowany jest w wykazanych rozdziałach monograficznych odpowiada na współczesne potrzeby cywilizacyjne. Aktualność i konsekwencja analizowanych zagadnień trafia w sedno problemów pedagogiki medialnej, dlatego równie wysoko oceniam ten rodzaj publikacji Habilitanta.

Pan dr Łukasz Tomczyk jest współredaktorem 11 monografii naukowych oraz współredaktorem 4 numerów specjalnych czasopism naukowych o zasięgu międzynarodowym. Bardzo wysoko oceniam dorobek publikacyjny Pana dra Łukasza Tomczyka w czasopismach naukowych, który jest często cytowany, co również świadczy o wartości naukowej, ważności podejmowanej problematyki oraz międzynarodowej rozpoznawalności Habilitanta. Na ten rodzaj dorobku składają się 53 artykuły, które zostały opublikowane między innymi w czasopismach indeksowanych w takich bazach jak Web of Science czy Scopus. Zgodnie z wykazem czasopism naukowych Ministra Edukacji i Nauki, pięć z nich opublikowano w czasopismach 100 pkt., a dziesięć artykułów w czasopismach 70 pkt. Problematyka poruszana w artykułach o charakterze teoretycznym i empirycznym dotyczy m.in.: wykorzystania smartfonów przez adolescentów, wykorzystania technologii informacyjnej do zdalnego nauczania w czasie pandemii COVID-19, piractwa cyfrowego, mediów społecznościowych, wiedzy i umiejętności rodziców w zakresie cyfrowego świata, e-leraningu, problematycznego używania Internetu, cyberbullyingu, kompetencji cyfrowych, zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży. Dodam, że są to wysoko cenione publikacje naukowe.

Pan dr Łukasz Tomczyk jest cenionym badaczem uczestniczącym w wielu konferencjach o zasięgu międzynarodowym. Od 2017 roku miał odczyty podczas 44 konferencji naukowych dotyczących edukacji m.in. w takich krajach jak: Francja, Indonezja, Peru, Włochy, Republika Czeska, Islandia, Rosja, Brazylia, Finlandia, Japonia, Ekwador, Urugwaj, Kosowo, Dominikana, Portugalia, Macedonia, Rumunia, Turcja, Portugalia, Słowacja.

Po uzyskaniu stopnia doktora Pan Łukasz Tomczyk uczestniczył w pracach sześciu zespołów badawczych, realizując projekty naukowe o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Projekty te dotyczyły piractwa cyfrowego, ochrony własności intelektualnej wśród adolescentów, cyberprzestępczości, wzmocnienia rozwiązań edukacyjnych za pośrednictwem technologii informacyjnej, mediów społecznościowych, zachowań ryzykownych w przestrzeni mediów elektronicznych. Na szczególną uwagę zasługuje działalność Pana dra Łukasza Tomczyka, która miała charakter wdrożeniowo – konstrukcyjny w projekcie realizowanym w latach 2019-2020 pt. *Smart Ecosystem for Learning and Inclusion* – SELI. Jednym z celów

projektu było stworzenie platformy e-learningowej. Pan dr Łukasz Tomczyk w projekcie pełnił rolę głównego koordynatora na terenie Polski oraz koordynatora działań diagnostycznych na terenie naszego kraju oraz krajów partnerskich. A zatem Habilitant odpowiadał za przygotowanie i wdrożenie platformy e-learningowej, na której zamieszczono dwa kursy. Pierwszy z nich dotyczył rozwijania kompetencji cyfrowych u osób starszych. Z kolei drugi kurs dotyczący mechanizmów cyberprzemocy przeznaczony był dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, nauczycieli szkół podstawowych i średnich, wychowawców, przyszłych pedagogów, trenerów kompetencji cyfrowych. Platforma SELI została wdrożona w Polsce wśród 118 trenerów i nauczycieli oraz 2135 słuchaczy, uczniów i studentów. Należy również dodać, że zespół projektowy, w którym uczestniczył Habilitant przeprowadził ocenę platformy w toku badań jakościowych i ilościowych.

Należy również podkreślić, że Habilitant aktywnie uczestniczył w pracach badawczych takich projektów jak: *Badania Eu KIDS*, *Program Polska Cyfrowa Równych Szans*, *Zagrożenia cyberprzestrzeni – nowe kompetencje pracownika socjalnego*, *Społecznie Odpowiedzialna Uczelnia*.

Pan dr Łukasz Tomczyk wykazał się istotną aktywnością naukową podejmując się współorganizacji 20 (głównie) międzynarodowych konferencji z jednostkami naukowymi z Niemiec, Słowacji, Ekwadoru, Kolumbii, Portugalii, Gruzji, Turcji, Kosowa, Czech, Hiszpanii, Macedonii. Jest członkiem Stowarzyszenia Gerontologów Społecznych oraz członkiem zwyczajnym Institute for System and Technologies of Information, Control and Communication (Portugalia). Habilitant odbył staże w takich instytucjach naukowych jak: Uniwersytet w Kordobie (Hiszpania), Uniwersytet w Zadarze (Chorwacja), Uniwersytet Palackiego (Czechy), Uniwersytet w Belgradzie (Serbia), Uniwersytet w Bitoli (Macedonia). Ponadto Pan dr Łukasz Tomczyk wykazuje się działalnością w wielu redakcjach czasopism naukowych o zasięgu międzynarodowym. Wykonał jedną recenzję dorobku naukowego kandydata na stanowisko senior lecture w Uniniversity of Ghana, recenzje prac doktorskich realizowanych w Uniwersytecie w Kordobie oraz Uniwersytecie Hradcu Králové. Był recenzentem wielu artykułów dla czasopism naukowych, członkiem zespołów oceniających granty i projekty naukowe o zasięgu krajowym i międzynarodowym, recenzentem MEiN podręczników. Imponujące są również wskaźniki potwierdzające liczbę cytowanych publikacji Pana dra Łukasza Tomczyka, gdzie sumaryczny IF=37,47.

Należy również wspomnieć, że Pan dr Łukasz Tomczyk w 2017 roku uzyskał stypendium Ministra Nauki i Szkolnictw Wyższego dla wybitnego młodego naukowca, w 2018

roku otrzymał nagrodę indywidualną III stopnia Rektora Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie za oryginalne i twórcze osiągnięcia naukowe, w 2018 i 2019 roku otrzymał wyróżnienie Rektora Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie za doskonałe wyniki w nauce.

4. Wniosek końcowy

Zaprezentowany do oceny dorobek naukowy Pana dra Łukasza Tomczyka oceniam bardzo wysoko, jednocześnie potwierdzając wartość poznawczą konstruowanych przez Habilitanta analiz, wniosków, dojrzałość metodologiczną oraz pedagogiczną wyrażoną w monografiach, rozdziałach i artykułach zamieszczonych w czasopismach naukowych. Uważam, że pedagogika szczególnie dzisiaj potrzebuje precyzyjnych i eksperckich rozważań naukowych w zakresie wykorzystania mediów cyfrowych przez dzieci, młodzież, osoby dorosłe, a takie właśnie są badania Pana dra Łukasza Tomczyka.

Kończąc uważam, że książka autorstwa dra Łukasza Tomczyka *Skala i mechanizmy piractwa cyfrowego wśród czeskich i polskich adolescentów w perspektywie paradygmatu ryzyka pedagogiki mediów*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2021, jest osiągnięciem naukowym stanowiącym znaczny wkład w rozwój dyscypliny pedagogika. A zatem rozprawa habilitacyjna odpowiada wymaganiom stawianym przez Ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Ponadto dr Łukasz Tomczyk wykazała się szczególną aktywnością badawczą, której rezultatem są liczne publikacje (monografie, rozdziały w monografiach, artykuły) naukowe o zasięgu międzynarodowym oraz współudział w osiągnięciu projektowo – wdrożeniowym dotyczącym mediów cyfrowych. Bardzo wysoko oceniam aktywność naukową realizowaną w ramach wielu projektów we współpracy z krajowymi oraz zagranicznymi instytucjami naukowymi.

Habilitant spełnił wymogi zawarte w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dlatego pozytywnie oceniam wniosek. Uważam, że przedstawiony dorobek naukowy uzasadnia nadanie Panu dr. Łukaszowi Tomczykowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Dr hab. Tomasz Huk, prof. UŚ